

ГРАМАТИКА

УДК 81'37=811.11

**ВИБУДОВУВАННЯ ІМЕННИКОВОГО ЗМІСТУ
У МОДАЛЬНИХ РАМКАХ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПРЕСИ***В.В. Дребет, канд. філол. наук (Чернівці)*

У статті здійснюється вивчення генерування іменникового змісту у синтаксичних рамках з модальними дієсловами на предмет активізації полісемічної або моносемічної моделі іменника. Інтегрування іменника у модальні рамки розглядається з позицій мовного логіцизму, утвореному і діючому у німецькомовному середовищі для сучасної преси. Актуальність такого дослідження полягає у необхідності отримання знань про функціональні характеристики іменникового складу у мовленнєвій ситуації з предметно-логічним змістом модальності. Кількісні дані піддаються статичній обробці для встановлення теоретично значимих результатів. Дослідження здійснюється на матеріалі сучасних німецькомовних текстів преси, а також на матеріалі тлумачних словників німецької мови. Багатоаспектне вивчення функцій іменника у пресі сприятиме вирішенню ряду питань у практичній лексикографії при укладанні словників з врахування нових мовних реалій у німецькій мові.

Ключові слова: генерування іменникового змісту, головна/похідна номінація, мовний логіцизм, моносемічний потенціал, хі-квадрат.

Дребет В.В. Выстраивание содержания имен существительных в модальных рамках современной немецкоязычной прессы. В статье проводится изучение генерирования содержания имен существительных в синтаксических рамках с модальными глаголами на предмет активации полисемической или моносемической модели существительного. Интегрирования имени существительного в модальные рамки рассматривается с позиций языкового логицизма, образованного и функционирующего в немецкоязычной среде для современной прессы. Актуальность такого исследования состоит в необходимости получения знаний о функциональных характеристиках состава имен существительных в речевой ситуации с предметно-логическим содержанием модальности. Количественные данные поддаются статистической обработке для установления теоретически значимых результатов. Исследование осуществляется на материале современных немецкоязычных текстов прессы, а также на материале толковых словарей немецкого языка. Разноаспектное изучение функций существительного в тексте будет способствовать решению ряда вопросов в практической лексикографии при составлении словарей с учетом новых языковых реалий в немецком языке.

Ключевые слова: генерирование содержания имен существительных, главная/производная номинация, моносемической потенциал, хи-квадрат, языковой логицизм.

Drebet V.V. Noun content formation in modal frames in the contemporary German language media. In the article, the content formation of nouns in syntactic frames with modal verbs for activation of a polysemic or monosemic noun model has been studied. The integration of a noun into modal frames is studied from the point of view of language logicism which was formed and is now functioning in the contemporary German language media. The relevance of this research lies in the need to acquire new knowledge about the functional characteristics of the nouns in a speech situation with a subject and logical content of modality. The obtained quantitative data have been analyzed statistically with the aim of getting the results which are theoretically meaningful. The study has been carried out on the material of contemporary German language texts from mass media, as well as on the material of the dictionaries of the German language. A multi-aspect study of the noun functions in the texts will help to solve a range of issues in practical lexicography in the process of dictionary compilation with consideration to the new realities of the German language.

Key words: generation of noun content, principal/derivative nomination, language logicism, monosemic potential, chi-square.

© Дребет В.В., 2014

Актуальність дослідження. Практична лексикографія постійно потребує отримання актуальних даних про синтагматичні характеристики іменника у новій мовленнєвій ситуації з новим предметно-логічним змістом. Нові або по-новому досягнуті речі та явища об'єктивної реальності переважно бачаться носіями мови як іменники, тобто словами, що називають предмет, дію, явище, ознаку, а тому зрозумілим є інтерес до вивчення семантичної природи іменника з найрізноманітніших позицій та у найрізноманітніших аспектах (див. [3; 8; 9; 14; 15; 19; 20]). Все більше починає усвідомлюватись необхідність вивчення функціональних особливостей іменникової лексики або, іншими словами, її реалізації на синтагматичному рівні (див., наприклад, [13]). Але при цьому поза увагою залишається у сучасному германському мовознавстві вивчення генерування іменникового змісту у синтаксичних рамках вираження модальності у німецькомовній пресі.

Об'єктом дослідження нашої роботи стали полісемічні та моносемічні моделі іменника у рамках вираження модальності. Предмет дослідження – це генерування або вибудовування іменникового змісту у синтаксичних рамках з модальними дієсловами у сучасній німецькомовній пресі. Метод даної роботи полягає у дослідженні взаємовідношення між активацією полісемічної та моносемічної моделей іменника з дієслівною модальністю з позицій мовного логіцизму, діючому у сучасному німецькомовному середовищі для текстів преси.

Матеріалом дослідження стали сучасні інтернет-видання німецькомовної преси (німецька, австрійська і швейцарська преса) та тлумачні словники німецької мови („Duden. Deutsches Universalwörterbuch“ [25], „Wahrig Deutsches Wörterbuch“ [29] та „Digitales Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache“ [24]). З 10 інтернет-видань німецькомовної преси було взято по 2000 іменників. Відповідно, загальна вибірка складає 20000 іменників, які аналізувались у синтаксичних рамках з вираженням певного модального змісту.

Склад прагматики і семантично-синтаксичні відношення як вираження мовного

логіцизму. Сучасне бачення значення не обмежується лише словом, воно вже інтегрує у себе такі поняття як значення слова, вираження, речення і тексту. Мовознавці звертають нашу увагу те, що семантика вибудовується паралельно з синтаксисом і завершується разом з ним (пор. [10, S. 290]). Комунікативна дія входить до мовної компетенції, «якій належить вміння творця вербальних виражень переносити свої думки та наміри у мовні структури (зняття коду) [18, S. 14]. У такому розумінні контекст «розкодовує» наміри, знання, думки емоції та почуття мовців та авторів з допомогою семантично-синтаксичних утворень. Очевидно, що мовний логіцизм виражається у взаємодії синтаксису і семантики, відповідно, зміст значення речення створюється за логікою певних мовних законів. Таким чином, мовний логіцизм передбачає дію глибинних та поверхневих структур. Така думка простежується і у німецького вченого Бернда-Юргена Фішера, коли він серед іншого пояснює побудову структури і значення речення у німецькій мові з позицій логічних репрезентацій: «Під граматикую поверхневих структур на семантичній основі ми розуміємо у німецькій мові теорію, яка підпорядковує німецьким виразам синтаксичні структури так, що значення цих виразів або логічні репрезентації значень цих виразів можна системним чином виводити з підпорядкованих структур (це є властивість граматики на семантичній основі)» [11, S. XI]. Значення і зміст речення створюється у залежності від змістових функцій його синтаксичних конструкцій та його лексичного наповнення, що, у свою чергу проявляє мовний логіцизм у дії. Іншими словами, такі семантично-синтаксичні відношення характеризують зміст речення як мовленнєве явище, а значення слів як мовне. Тому ми стоїмо на тих позиціях, що розгляд змісту тексту як мовленнєвого явища повинен здійснюватись з урахуванням інтеграції лексичного значення у контекст, що не заперечує існування значення слова як самостійної мовної величини поза контекстом або на рівні мови. Через це лінгвістика тексту повинна завжди враховувати те, що автор вживає слова у тексті лише тому, що він знає лексичні

значення слова і можливості їх залучення до розкриття текстових змістів, які представляють єдність семантичних, синтаксичних та прагматичних функцій. Згаданий нами вище Бернд-Юрген Фішер проводить думку за розгляд речення з точки зору логіки вже наступним чином: «Логічна репрезентація значень передбачає, що наявною є мова логіки, в якій можна репрезентувати значення. ... Синтаксичні структури виступають як теоретичні конструкти, в яких «кодуються» необхідні інформації для певної мети» (пор. [11, S. 61–62]). Тому модальність, на нашу думку, свідчить на користь мовного логіцизму. Прагматичний зміст висловлювання проявляється через модальність, виражену семантикою слів і речень, яка функціонує за логікою утворених мовних законів. Віктор Козловський вказує на те, що структурний зміст речення має суб'єктивну основу зародження (пор. [5, с. 323]), а Еміль Бенвеніст, характеризуючи речення як саме життя мови у дії [1, с. 447], наголошує тим самим на ролі людського фактора при утворенні синтаксичних структур речення з різним лексичним наповненням. Мовний знак, реалізуючись у мовленні, входить у контекст у залежності від певної ситуації, предметно-логічного, денотативного змісту і співвідноситься з конкретними граматичними формами та синтаксичними конструкціями [4, с. 12]. Функції контексту у такий спосіб зводяться до утворення смислу. У цьому зв'язку М.П. Кочерган при описі функцій контексту звертає увагу на роль мовленнєвих сегментів, які «будучи знаковою формою мислення, служать для вираження актів мислення в динаміці, яке здатне охопити найрізноманітніші знання, гіпотези, міфи тощо» [6, с. 21]. Вираження актів мислення зумовлюють, таким чином, динамічний відбір синтаксичних та семантичних структур. Американський філософ і один із засновників семіотики Чарльз Морріс зауважує, що мова у повному розумінні поняття знакової теорії є запасом для носіїв знаків, вживання яких зумовлюється семантичними, синтаксичними та прагматичними правилами [16, р. 35]. Мовленнєва дія відбувається за необхідними прагматичними правилами, а тому прагма-

тичність і модальність текстів вибудовуються з речень різних синтаксичних структур та різних лексем. На сьогоднішній день все важче стає дослідження семантики без врахування прагматичного аспекту: «Залежне від синтаксичних структур вибудовування змістовних виражень послугується певними значеннями, які мають свою дефініцію у лексиконі, щоб використовувати їх у специфічних, суб'єктивно заданих ситуаціях (пор. [10, S. 290]). Логічно буде припустити, що у такому розумінні значення слова можуть інтегруватись у контекст у залежності від його модального змісту.

Модальність змісту виражається модальними дієсловами як лексичними засобами мови. Гельб'іг і Буша характеризують модальність як спосіб утворення відношень між суб'єктом речення та дією, яка виражена в інфінітиві (можливість, необхідність, дозвіл, заборона, бажання і т.д.). Вони пишуть, що модальність, крім цього, означає такий спосіб, як мовець відноситься до позначуваного процесу, передусім, його оцінка реальності цього процесу (припущення або чуже ствердження). Якщо модальні дієслова виконують першу функцію, то йдеться про модальні дієслова з об'єктивною модальністю, якщо вони вживаються у другій функції, то говориться про суб'єктивну модальність [12, S. 131]. Очевидно, доцільним буде у нашому випадку вивчити реалізації іменникової лексики у текстах преси з врахуванням модального змісту синтаксичних конструкцій, вираженого у них з допомогою модальних дієслів, що тим самим допомагає проаналізувати прагматичний аспект вираженого змісту. Ситуації зумовлюють відбір мовних елементів із свідомості мовця при формуванні висловлювання, через що у мовленнєвій ситуації можуть активуватись або різні типи номінацій семантичної структури полісемічних слів, або ж семантичні структури з моносемічних змістом.

Реалізація іменників у синтаксичних рамках з модальними дієсловами у сучасній німецькомовній прозі та пресі. Виходячи з ієрархії мовних значень на рівні *langue*, ми вивчатимемо реалізацію іменника у ролі головних, похідних номінацій або у ролі моносемічного мовно-

го елемента у синтаксичних конструкціях з відповідною дієслівною модальністю у текстах сучасної німецькомовної прози та преси, тобто на рівні мовлення або parole. Для встановлення реалізацій багатозначного іменника у ролі головних і похідних номінацій або для констатування реалізації моносемічного іменника як моносемічного іменникового потенціалу у синтаксичних рамках з певною дієслівною модальністю досліджуваної німецькомовної преси і прози ми здійснювали компонентний аналіз значення іменника на основі згаданих нами раніше трьох авторитетних тлумачних словників Duden [25], Wahrig [29] і DWDS [24]. При всій суб'єктивності в роботі лексикографів, розмежування значень у словнику здійснюється не випадковим чином, а на основі певних принципів, які задаються з врахуванням ієрархічності відношень у структурі слова. Тому ми стоїмо на позиціях, що головне значення, яке у когнітивній моделі полісемії трактується як перше у структурному відношенні (пор. [17, S. 121]), подається як перше значення у словнику, а наступні значення подаються як похідні. При цьому ми свідомі того, що при складанні словників у тій чи іншій мірі присутній суб'єктивний фактор, але такий суб'єктивізм можна мінімізувати шляхом залучення декількох словників. Надійнішою така процедура є через те, що є можливість порівняти словникові дефініції декількох лексикографічних джерел. Очевидно, що найоптимальнішим варіантом буде перейняття того досвіду, коли за кінцеві дані прийматимуться дефініції, які співпадали хоча б у двох із трьох аналізованих словників (див. [2]). Окрім того, мінімізувати суб'єктивізм і спростити інтерпретацію контекстуального інтегрування слова, яке у трьох словниках може мати різне число значень, повинна стати запропонована нами можливість розмежування головних і похідних номінацій реалізованих іменників. Процедура інтерпретації кінцевих даних зводиться не до підрахунку різної кількості значень слова у трьох словниках, а до порівняльного компонентного аналізу і отримання даних про головну номінацію як про головне значення слова і про похідну номінацію, яка може охоплювати різну

кількість похідних значень слова у трьох словниках.

Оскільки ми свідомі того, що недостатньо лише мати кількісні дані, а потрібно встановити їх статистичну достовірність і значущість, отримані нами кількісні характеристики були піддані статистичній обробці з допомогою критерію χ^2 (хі-квадрат) для констатації наявності чи відсутності взаємозв'язку між реалізаційними можливостями іменника та модальними рамками. Мінімальна значуща сума хі-квадрат при числі ступенів свободи $df=1$ і при вірогідності $P=0,05$ складає у нашому випадку $\chi^2=3,84$. Міру зв'язку між досліджуваними величинами обраховано з допомогою коефіцієнту взаємної спряженості K Чупрова (детальніше див. [7, с. 120–125; 137–138]). Нами були отримані такі результати:

Реалізація іменників у синтаксичних рамках з модальним дієсловом *können* у пресі. Найчисельнішою є група іменникових реалізацій з модальним дієсловом *können* у німецькомовній пресі. Наприклад:

1) „*Aber sicher sind sich die Stäbe, dass Chemiewaffen in dieser Zahl und in dieser Koordination alleine vom Militär des Regimes eingesetzt werden konnten*“ [27].

Отож, у наведеному реченні іменниковий зміст синтаксичної рамки з модальним дієсловом *können* спочатку генерується іменником *Chemiewaffen*, представлений у словниках моносемічною дефініцією. Іменник *Zahl* розвиває подальший іменниковий зміст модальної рамки у ролі похідної номінації. Іменник *Koordination* демонструє реалізацію моносемічної моделі слова. Завершують генерувати іменниковий зміст рамки іменники *Militär* і *Regime* у ролі головної номінації.

У цій групі зменшення вживань іменників відбувається у такому порядку: моно – головна номінація – похідна номінація. Відповідні обчислення формули χ^2 (хі-квадрат) та коефіцієнта взаємної спряженості або сполученості (K) у найчисельнішій групі показують статистично значимий зв'язок з усіма типами реалізованих іменникових номінацій: для 2631 моносемічного іменника $\chi^2=160,36$; $K=0,06$,

для 1851 головної номінації $\chi^2=78,47$, $K=0,04$, а для 1059 похідних номінацій $\chi^2=20,99$; $K=0,02$.

З точки зору мовного логіцизму можна говорити про те, що генерування іменникового змісту з модальним дієсловом *können* у рамках об'єктивної модальності зі значенням можливості, вміння та суб'єктивної модальності у значенні припущення можливого стану справ у співвіднесенні з іменниковим складом модальної рамки демонструє необхідність залучення спрощеного семантичного об'єму головних номінацій для експліцитного вираження змісту та моносемічного іменникового потенціалу для сконденсованого вираження змісту даних модальних рамок у сучасній німецькомовній пресі.

Водночас, статистично доведений зв'язок реалізацій похідних номінацій з модальним дієсловом *können* свідчить про актуальність поглиблення семантичної трансформації іменникового змісту, що, таким чином, демонструє механізм дії мовної економії при залученні обмеженої кількості полісемічних іменників з ментального лексикону людини для позначення набагато більшої кількості реалій позамовної дійсності у рамках вибудовування модального змісту з *können* у сучасній німецькомовній пресі.

Реалізація іменників у синтаксичних рамках з модальним дієсловом *sollen* у пресі. Другою за чисельністю є група іменникових реалізацій з модальним дієсловом *sollen* у німецькомовній пресі. Наприклад:

2) „*Der verhängte Notstand solle nur so lange in Kraft bleiben, wie unbedingt nötig, sagte el-Beblawi weiter*“ [21].

Отож, іменниковий зміст синтаксичної рамки з модальним дієсловом *sollen* спочатку генерується іменником *Notstand*, який представляє реалізацію моносемічного словникового потенціалу. Далі ми спостерігаємо реалізацію іменника *Kraft* у виразі *in Kraft bleiben*. Даний вираз представляє реалізацію іменника *Kraft* у похідному словникового значенні, тобто у ролі похідної номінації.

Як і у попередній групі реалізацій, тут ми також спостерігаємо зменшення вживань іменників у та-

кому порядку: моно – головна номінація – похідна номінація. Відповідні обчислення формули χ^2 (хі-квадрат) та коефіцієнта взаємної спряженості або сполученості (K) у даній групі показують статистично значимий зв'язок з усіма типами реалізованих іменникових номінацій: для 2553 моносемічних іменників $\chi^2=234,19$; $K=0,08$, для 1668 головних номінацій $\chi^2=103,96$, $K=0,05$, а для 938 похідних номінацій $\chi^2=37,71$; $K=0,03$.

З точки зору мовного логіцизму можна говорити про те, що генерування іменникового змісту з модальним дієсловом *sollen* у рамках об'єктивної модальності зі значенням обов'язковості або доручення виконати дію та суб'єктивної модальності у значенні дистанціювання мовця від твердження неназваної у контексті групи людей або інших осіб про описаний стан справ у співвіднесенні з наявним іменниковим складом модальної рамки демонструє необхідність залучення спрощеного семантичного об'єму головних номінацій для експліцитного вираження змісту та моносемічного іменникового потенціалу для сконденсованого вираження змісту даних модальних рамок у сучасній німецькомовній пресі. Водночас, статистично доведений зв'язок реалізацій похідних номінацій з модальним дієсловом *sollen* свідчить про актуальність поглиблення семантичної трансформації іменникового змісту, що, таким чином, демонструє механізм дії мовної економії при залученні обмеженої кількості полісемічних іменників з ментального лексикону людини для позначення набагато більшої кількості реалій позамовної дійсності у рамках вибудовування модального змісту з дієсловом *sollen* у сучасній німецькомовній пресі.

Реалізація іменників у синтаксичних рамках з модальним дієсловом *wollen* у пресі. Третьою за кількісним складом є група іменникових реалізацій з модальним дієсловом *wollen* у німецькомовній пресі. Наприклад:

3) „*Wer andere Aufgaben finanzieren will, soll klar sagen, dass er eine neue Steuer will, sagte Brüderle weiter*“ [23].

У наведеному реченні іменниковий зміст син-

таксичних рамок з модальним дієсловом *wollen* спочатку генерується іменником *Aufgaben* у ролі похідної номінації. Іменник *Steuer* завершує іменниковий зміст даних синтаксичних рамок у ролі головної номінації.

Як і у попередніх групах, зменшення вживань іменників у синтаксичних рамках з дієсловом *wollen* відбувається у такому порядку: моно – головна номінація – похідна номінація.

Відповідні обчислення формули χ^2 (хі-квадрат) та коефіцієнта взаємної спряженості або сполученості (K) у даній групі показують статистично значимий зв'язок з усіма типами реалізованих іменникових номінацій: для 1442 реалізацій моносемічного іменника $\chi^2=24,09$; K=0,02, для 970 реалізацій головної номінації $\chi^2=132,19$, K=0,06, а для 883 похідних номінацій $\chi^2=60,77$; K=0,04.

З точки зору мовного логіцизму можна говорити про те, що генерування іменникового змісту з модальним дієсловом *wollen* у рамках об'єктивної модальності зі значенням наміру або твердого бажання виконати дію та суб'єктивної модальності у значенні дистанціювання мовця від твердження певної особи або певних осіб про описаний стан справ, що співвідноситься з іменниковим складом модальної рамки, демонструє необхідність залучення спрощеного семантичного об'єму головних номінацій для експліцитного вираження змісту та моносемічного іменникового потенціалу для сконденсованого вираження змісту даних модальних рамок у сучасній німецькомовній пресі. Водночас, статистично доведений зв'язок реалізацій похідних номінацій з модальним дієсловом *wollen* свідчить про актуальність поглиблення семантичної трансформації іменникового змісту, що, таким чином, демонструє механізм дії мовної економії при залученні обмеженої кількості полісемічних іменників з ментального лексикону людини для позначення набагато більшої кількості реалій позамовної дійсності у рамках вибудовування модального змісту з *wollen* у текстах сучасної німецькомовної преси.

Реалізація іменників у синтаксичних рамках з модальним дієсловом *müssen* у пресі.

Четвертою за кількісним складом є група іменникових реалізацій з модальним дієсловом *müssen* у німецькомовній пресі. Наприклад:

4) „*Obwohl in den Läden Ware fehlt, die Gläubiger auf einen Großteil ihres Geldes verzichten müssen und die Mitarbeiter auf ihr Junigehalt und ihr Urlaubsgeld warten, ist Haberleitner voller Tatendrang*“ [30].

Іменниковий зміст синтаксичної рамки з модальним дієсловом *müssen* генерується спочатку моносемічними іменниками *Gläubiger* і *Großteil*. Іменник *Geld* завершує іменниковий зміст синтаксичної рамки у ролі головної номінації.

Як і у попередніх групах, зменшення вживань іменників у синтаксичних рамках з дієсловом *müssen* відбувається у такому порядку: моно – головна номінація – похідна номінація. З іншого боку, відповідні обчислення формули χ^2 (хі-квадрат) та коефіцієнта взаємної спряженості або сполученості (K) показують, що встановлено статистично значимий зв'язок реалізацій з головною номінацією та з моносемічним складом іменників, а для похідної номінації статистично значимого зв'язку не встановлено: для 1375 моносемічних іменників $\chi^2=40,56$; K=0,03, для 1027 головних номінацій $\chi^2=35,21$, K=0,03, а для 641 похідних номінацій $\chi^2=0,30$; K=0,003.

З точки зору мовного логіцизму можна говорити про те, що генерування іменникового змісту з модальним дієсловом *müssen* у рамках об'єктивної модальності зі значенням потреби або необхідності виконати дію та суб'єктивної модальності у значенні впевненості та переконання у тому стані справ, що співвідноситься з іменниковим складом модальної рамки, у першу чергу демонструє необхідність залучення спрощеного семантичного об'єму головних номінацій для експліцитного вираження змісту та моносемічного іменникового потенціалу для сконденсованого вираження змісту даних модальних рамок у сучасній німецькомовній пресі.

Реалізація іменників у синтаксичних рамках з модальним дієсловом *dürfen* у пресі. П'ятою за кількісним складом є група іменнико-

вих реалізацій з модальним дієсловом *dürfen* у німецькомовній пресі. Наприклад:

5) „*Nach Profil-Recherchen dürfte Haberleitner einer international organisierten Tätergruppe mit serbischen Wurzeln auf den Leim gegangen sein*“ [22].

У наведеному вище реченні іменниковий зміст синтаксичної рамки з модальним дієсловом *dürfen* розпочинає генерувати іменник *Profil-Recherchen*, який не зустрічається у словниках і тому належить до складних слів для одного моменту або контексту. Лише іменник *Recherchen* зафіксований у словниках. Цей іменник може співвідноситись не лише з назвою інформаційно-політичного журналу *Profil*, але і з назвою інших журналів, які збирають певний матеріал або здійснюють журналістське розслідування, наприклад, *Spiegel-Recherchen*, *Zeit-Recherchen* і т.д. Іменник *Recherche* як основна частина складного слова (*das Grundwort*) виступає вихідним пунктом або домінантою для тлумачення всього складного слова. У словниках він представлений моносемічними дефініціями, що дозволяє розглядати дане складне словотворення як реалізацію іменника з моносемічним потенціалом. Іменник *Tätergruppe* продовжує генерувати іменниковий зміст модальної рамки моносемічним словниковим потенціалом. Іменник *Wurzel* генерує подальший зміст у ролі похідної номінації. Завершує іменниковий зміст речення іменник *Leim* у сталому виразі *jmdm. auf den Leim gehen*. Хоча цей вираз і вживається метафорично, але на словниковому рівні він зафіксований з моносемічним потенціалом даного іменника. Це є доказом того, що метафоричність чи образність не можна плутати з вторинністю номінативних значень.

Отже, у групі реалізацій з модальним дієсловом *dürfen* ми знову спостерігаємо зменшення вживань іменників у такому порядку: моно – головна номінація – похідна номінація. Відповідні обчислення формули χ^2 (хі-квадрат) та коефіцієнта взаємної спряженості або сполученості (K) у даній групі показують статистично значимий зв'язок з усіма типами реалізованих іменникових номінацій:

для 593 реалізацій моносемічного іменника $\chi^2=7,76$; K=0,01, для 436 реалізацій головної номінації $\chi^2=28,32$, K=0,03, а для 338 похідних номінацій $\chi^2=8,97$; K=0,01).

З точки зору мовного логіцизму можна говорити про те, що генерування іменникового змісту з модальним дієсловом *dürfen* у рамках об'єктивної модальності зі значенням дозволу або заборони виконати дію та суб'єктивної модальності у значенні ймовірності, ввічливого припущення можливого стану справ, що співвідноситься з наявним іменниковим складом модальної рамки, демонструє необхідність залучення спрощеного семантичного об'єму головних номінацій для експліцитного вираження змісту та моносемічного іменникового потенціалу для сконденсованого вираження змісту даних модальних рамок у сучасній німецькомовній пресі. Статистично доведений зв'язок реалізацій похідних номінацій з модальним дієсловом *dürfen* свідчить, у свою чергу, про актуальність поглиблення семантичної трансформації іменникового змісту, що, таким чином, демонструє механізм дії мовної економії при залученні обмеженої кількості полісемічних іменників з ментального лексикону людини для позначення набагато більшої кількості реалій позамовної дійсності у рамках вибудовування модального змісту з дієсловом *dürfen* у пресі. Механізм складання декількох слів в одне блоклово також демонструє мовну економію при генеруванні складного іменникового змісту, який вибудовується у рамках модальності з дієсловом *dürfen* у пресі. Очевидно, що даний прийом словотвору доцільний лише тоді, коли досягнута у такий спосіб мовна економія не утруднює розуміння конденсованого змісту і не примушує читати модальний зміст у синтаксичних рамках з дієсловом *dürfen* «між рядками», вишукуючи приховані інтенції авторів у німецькомовній пресі «під лупою».

Реалізація іменників у синтаксичних рамках з модальним дієсловом *lassen* у пресі. Шостою за кількісним складом є група іменникових реалізацій з модальним дієсловом *lassen* у німецькомовній пресі. Наприклад:

6) „*Dies ist durchaus möglich in einem Land, das keine generelle Meldepflicht kennt und in dem niemand verpflichtet ist, sich von den Behörden mit einem zentral registrierten Ausweis ausstatten zu lassen*“ [26].

У наведеному вище реченні іменниковий зміст синтаксичних рамок з модальним дієсловом *lassen* спочатку генерується іменником *Behörden*, який представляє моносемічний словниковий потенціал. Іменник *Ausweis* генерує іменниковий зміст у ролі головної номінації полісемічного потенціалу слова.

Виходячи з отриманих кількісних характеристик, констатуємо, що у групі реалізацій з модальним дієсловом *lassen* у німецькомовній пресі ми не спостерігаємо звичну картину, коли у досліджуваній нами німецькомовній пресі моносемічні іменники за кількістю реалізацій посідають першість. У цій групі головні номінації вже переймають перше місце, випереджаючи спочатку моносемічні іменники, а потім і похідні номінації. Отож, зменшення вживань іменників у синтаксичних рамках з дієсловом *lassen* відбувається у такому порядку: головна номінація – моно – похідна номінація. Відповідні обчислення формули χ^2 (хі-квадрат) та коефіцієнта взаємної спряженості або сполученості (K) у даній групі показують статистично значимий зв'язок з усіма типами реалізованих іменникових номінацій: для 439 реалізацій головної номінації $\chi^2=9,44$, K=0,02, для 421 реалізації моносемічного іменника $\chi^2=23,27$; K=0,02, а для 407 похідних номінацій $\chi^2=88,32$; K=0,05.

З точки зору мовного логіцизму можна говорити про те, що генерування іменникового змісту у рамках модальності з дієсловом *lassen* зі значенням спонукання до дії (наказу, доручення) або сприяння тому стану справ, що співвідноситься з наявним іменниковим складом модальної рамки, демонструє необхідність залучення спрощеного семантичного об'єму головних номінацій для експліцитного вираження змісту та моносемічного іменникового потенціалу для сконденсованого вираження змісту даних модальних рамок у сучасній німецькомовній пресі. Статистично доведений найкращий зв'язок реалізацій похідних номі-

націй з модальним дієсловом *lassen* свідчить, у свою чергу, про актуальність поглиблення семантичної трансформації іменникового змісту, що, таким чином, демонструє механізм дії мовної економії при залученні обмеженої кількості полісемічних іменників з ментального лексикону людини для позначення набагато більшої кількості реалій позамовної дійсності у рамках вибудовування модального змісту з дієсловом *lassen* у пресі.

Реалізація іменників у синтаксичних рамках з модальним дієсловом *mögen* у пресі. Сьомою і останньою за кількісним складом є група іменникових реалізацій з модальним дієсловом *mögen* у німецькомовній пресі. Наприклад:

7) „*Wer eine Hilfe im Haushalt nicht schwarz beschäftigen möchte, sondern ganz legal, steht vor der Frage: Welche Formen der Anstellung gibt es, und welche rechnen sich für private Arbeitgeber?*“ [28].

У наведених вище синтаксичних рамках з модальним дієсловом *mögen* іменник *Hilfe* реалізує похідне значення свого полісемічного словникового потенціалу, тобто він генерує іменниковий зміст модальної рамки у ролі похідної номінації: Завершує іменниковий зміст даної модальної рамки іменник *Haushalt*, який представляє реалізацію головного значення свого полісемічного потенціалу і тому виступає у ролі головної номінації.

Кількісні характеристики показують, таким чином, що група реалізацій з модальним дієсловом *mögen* у німецькомовній пресі належить до однієї з двох груп, коли у досліджуваній нами німецькомовній пресі моносемічні іменники за кількістю реалізацій не посідають першість. У цій групі головні номінації переймають перше місце, випереджаючи спочатку моносемічні іменники, а потім і похідні номінації. Отож, зменшення вживань іменників у синтаксичних рамках з дієсловом *mögen* відбувається у такому порядку: головна номінація – моно – похідна номінація. Обчислення формули χ^2 (хі-квадрат) та коефіцієнта взаємної спряженості або сполученості (K) показують, що у групі, представленій іменниковими реалізаціями у синтаксичних рамках з модальним дієсловом *mögen*

у пресі, встановлено статистично значимий зв'язок реалізацій з головною номінацією та з моносемічним складом іменників, а для похідної номінації статистично значимого зв'язку не встановлено: для 158 головних номінацій $\chi^2=12,26$, $K=0,02$, для 103 моносемічних іменників $\chi^2=9,63$; $K=0,02$, а для 67 похідних номінацій $\chi^2=0,21$; $K=0,002$.

З точки зору мовного логіцизму можна говорити про те, що генерування іменникового змісту з модальним дієсловом *mögen* у рамках об'єктивної модальності зі значенням бажання, непрямого імперативного побажання з боку третьої особи/ третіх осіб і в рамках суб'єктивної модальності у значенні припущення можливого стану справ, що змістовно співвідноситься з наявним іменниковим складом модальної рамки, демонструє необхідність залучення спрощеного семантичного об'єму головних номінацій для експліцитного вираження змісту та моносемічного іменникового потенціалу для сконденсованого вираження змісту даних модальних рамок у сучасній німецькомовній пресі.

Таким чином, за допомогою статистичних методів встановлено існуючі закономірності трансформації думки у полісемічну та моносемічну моделі слова при генеруванні іменникового змісту у синтаксичних рамках з модальними дієсловами з урахуванням фактору мовного логіцизму, утвореному і діючому у сучасній німецькомовній пресі.

Перспективи подальших досліджень. Звичайно, що такі висновки не є остаточними, скоріш, вони є поштовхом для продовження і поглиблення дослідження логіки взаємозв'язків між трансформацією думки у певну модель слова та процесом генерування модального змісту не тільки у німецькомовній пресі, але й прозі. Це дасть можливість побачити цілісну картину сучасної динаміки функціонування іменника у комплексному вибудовуванні модальності, а статистичні обчислення виведуть нас на нове бачення мовного логіцизму у німецькій мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенвенист Э. Уровни лингвистического анализа / Э. Бенвенист // Новое в лингвистике. – Москва : Прогресс, 1965. – Вып. 4. – С. 434–450. 2. Венгри-

нович А. Залежність між семантикою іменника й кількості синонімів у німецькій мові / А. Венгринович // Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. – Чернівці, 2003. – Вип. 168. – С. 23–31. 3. Генералова Л.К. К вопросу о структуре значений имен существительных / Л.К. Генералова // Сборник научных трудов Московского пед. ин-та. – М., 1973. – №71. – С. 43–50. 4. Єрмоленко С.Я. Синтаксис і стилістична семантика / С.Я. Єрмоленко. – К. : Наукова думка, 1982. – 210 с. 5. Козловський В. Семантичний і прагматичний аспекти речення (на матеріалі сучасної німецької мови) / В. Козловський // Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства. До 70-річчя професора В.В.Левицького : збірник наукових праць. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2008. – С. 323–326. 6. Кочерган М.П. Слово і контекст (Лексична сполучуваність і значення слова) / М.П. Кочерган. – Львів : Вища школа, 1980. – 184 с. 7. Левицький В.В. Семасиологія / В.В. Левицький. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 512 с. 8. Ольшанский И.Г. Полисемия существительных в языке и речи / И.Г. Ольшанский. – М. : Высшая школа, 1982. – 149 с. 9. Чернышенко Н.Н. Факторы, влияющие на употребление падежных форм в современном немецком языке : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Н.Н. Чернышенко. – Одесса, 1987. – 25 с. 10. Brandt P. Sprachwissenschaft / Patrick Brandt, Rolf-Albert Dietrich, Georg Schön. – [2. Aufl.]. – Köln, Weimar, Wien : Böhlau Verlag, 2006. – 329 S. 11. Fischer B.-J. Satzstruktur und Satzbedeutung / Bernd-Jürgen Fischer. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1981. – 311 S. 12. Helbig G. Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht / Gerhard Helbig, Joachim Buscha. – 17. Aufl. – Leipzig; Berlin; München; Wien; Zürich; New York : Langenscheidt Verlag Enzyklopädie, 1996. – 736 S. 13. Hölzner M. Substantivvalenz / Matthias Hölzner. – Tübingen : Niemeyer, 2007. – 352 S. 14. Ladissow A. Konnotation in der nominalen Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache / Alexander Ladissow // Entwicklungen der Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. – Berlin : Akademie der Wissenschaften der DDR, 1983. – S. 21–48. 15. Meineke E. Das Substantiv in der deutschen Gegenwartssprache / Eckhard Meineke. – Heidelberg : Universitätsverlag WINTER, 1996. – 496 S. 16. Morris Ch.W. Foundations of the Theory of Signs / Charles Morris // International Encyclopedia of Unified Science. – Chicago : Chicago Univ. Press, 1938. – Vol. 1, No. 2. – 59 p. 17. Nüse R. Lexikalische Semantik

als Psycholinguistik : Ein Experiment zum Polysemie/ Monosemie-Problem bei Präpositionen / Ralf Nüse // Lexikalische Semantik aus kognitiver Sicht : Perspektiven im Spannungsfeld linguistischer und psychologischer Modellierungen. – Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1998. – S. 119–139. 18. Rüschel U. Semantisch-syntaktische Relationen / Ulrich Rüschel. – Max Niemeyer Verlag : Tübingen, 1975. – 172 S. 19. Schmidt W. Lexikalische und aktuelle Bedeutung / Wilhelm Schmidt. – Berlin : Akademie-Verlag, 1966. – 130 S. 20. Wotjak G. Untersuchungen zur Struktur der Bedeutung / Gerd Wotjak. – Berlin : Akademie-Verlag, 1971. – 343 S.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРОВАНОГО МАТЕРІАЛУ

21. 525 Tote – Muslimbrüder wollen weiterkämpfen [Elektronний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bernerzeitung.ch/ausland/naher-osten-und-afrika/525-Tote—Muslimbrueder-wollen-weiterkaempfen/story/30182745>. 22. dayli-Pleite: Irrtümer und Irrwege einer gescheiterten Sanierung [Elektronний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.profil.at/articles/1327/560/361625/irrtuemer-irrtwege-sanierung>. 23. Der Soli-Zuschlag wird ein Fall für die Gerichte [Elektronний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.welt.de/politik/deutschland/article118326357/Der-Soli-Zuschlag-wird-ein-Fall-fuer-die-Gerichte.html>. 24. Digitales Wörterbuch der Deutschen Sprache [Elektronний ресурс] / Hrsg. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften [Red. Alexander Geyken]. – Berlin, 2003. – Режим доступу : <http://www.dwds.de/>. 25. Duden. Deutsches Universalwörterbuch [CD-Rom] / hrsg. vom Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion [Red.: Kathrin Kunkel-Razum ... Bearbeiter d. 5. Aufl.: Anette Auberle ...]. – [5., überarb. Auflage.]. – Mannheim [u.a.] : Dudenverlag, 2003. – 1892 S. 26. Eine legale Zukunft für Millionen Illegale [Elektronний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.welt.de/politik/deutschland/article118332502/Eine-legale-Zukunft-fuer-Millionen-Illegale.html>. 27. Letzte Worte, bevor die Waffen sprechen [Elektronний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sueddeutsche.de/politik/2.220/moegliche-militaerintervention-in-syrien-letzte-worte-bevor-die-waffen-sprechen-1.1758343>. 28. So finanziert der Finanzminister die Haushaltshilfe [Elektronний ресурс]. – Режим доступу : http://www.focus.de/finanzen/steuern/tid-31461/haushaltshilfe-so-zahlt-das-finanzamt-minijobber-im-haushalt_aid_999587.html. 29. Wahrig Deutsches Wörterbuch [CD-Rom] / hrsg. von Renate Wahrig-Burfeind. – [8., vollst. neu bearb. und aktualisierte Auflage.]. – Gütersloh [u.a.] : Bertelsmann-Lexikon-Inst., 2006. – 1728 S. 30. Wien hilft Betroffenen mit Arbeitsstiftung [Elektronний ресурс]. – Режим доступу : http://www.wienerzeitung.at/nachrichten/wirtschaft/oesterreich/559680_Haberleitner-will-mehr-dayli-Filialen.html.